

Çıraqqalanın çirağının sönməməsi üçün...

ABİDƏNİN ƏRAZISİNDƏ TURİZM İNFRASTRUKTURU YARADILMALIDIR

Azərbaycanın şimalında - Şabran rayonu ərazisindəki Çıraqqala qədim tariximizin dəyərli yadigarlarından, Orta əsrlərə aid müdafiə memarlığının maraq doğuran nümunələrindəndir. Qalanın strateji baxımdan əlverişli mövqedə yerləşməsi və xüsusən onun bölgədəki hərbi-siyasi hadisələrdə mühüm rol oynamasına şərait yaratmışdır.

Lakin Çıraqqalanın Azərbaycanın memarlıq tarixindəki yeri yalnız hərbi-strateji deyil, həm də memarlıq irsinin qorunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan "Çıraqqala-Şabran" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun direktoru Günel Pirquliyeva danışır: "Qalanın orijinal memarlıq üslubunun saxlanılması, onun müasir dövrdə turizm potensialının artırılması və gələcək nəsillərə ötürülməsi vacibdir. Qala Azərbaycanın Orta əsrlərə aid unikal müdafiə tikililərindən biridir. Ümumiyyətlə, ölkəmizin ərazisindəki Orta əsrlərə aid qalalar həm memarlıq, həm də hərbi strateji baxımdan xüsusi maraq

doğurur. Böyük Qafqaz sıra dağlarının cənub ətəyində, dəniz səviyyəsindən 1232 metr yüksəklikdə yerləşən Çıraqqala bu abidələrdən biridir. Qala hər zaman hərbi məqsədlərlə istifadə edilməklə yanaşı, sosial-iqtisadi həyatın da mərkəzində olmuşdur. Onun ətrafında aparılmış tədqiqatlar ərazidə qədim məskunlaşmaların mövcudluğunu, əhalinin müdafiə olunması ilə bərabər, gündəlik fəaliyyətlərini də burada davam etdirdiyini göstərir".

Günel Pirquliyeva həmçinin bildirir ki, Çıraqqalanın inşa tarixi III-IV əsrlərə, bəzi mənbələrdə isə V-VI əsrlərə Sasani dövrünə aid edilir: "Qala, əsasən, Şirvanşahlar dövründə, xüsusilə X-XII əsrlərdə təkmilləşdirilmiş və müdafiə məqsədləri üçün istifadə olunmuşdur. Qala yalnız Sasani dövründə deyil, sonrakı dövrlərdə, o cümlədən Şirvanşahlar, Səfəvilər, xanlıqlar dövründə də sərhəd mühafizəsində istifadə edilmişdir. Çıraqqalada ilk dəfə arxeoloji tədqiqatlara XX əsrin ortalarından başlanılmışdır".

Çıraqqalanın yerləşdiyi mövqe təsadüfi seçilməyib. O, həm Dərbənd keçidinə, həm də qədim

"Şimal yolu" ("Kafkas yolu") kimi tanınan strateji ticarət və hərbi yoluna nəzarət üçün inşa edilib. Bu baxımdan, qala yalnız müdafiə deyil, həm də nəzarət və müşahidə məntəqəsi funksiyasını yerinə yetirib. Beləliklə, həm etimoloji baxımdan "Çırağ" adının "ışq, günəş, alov" anlayışları ilə bağlı olması, həm də tarixi baxımdan qalanın "şimal sərhədlərinin işıq saçan gözətçisi" funksiyası bir-birini tamamlayan mənə qatları yaradır.

Çıraqqala dağlıq relyefə uyğun şəkildə tikilmiş və yerli daş materialları ilə inşa edilmişdir. Tikinti zamanı həmçinin, əsasən, yerli əhəng məhlulundan istifadə olunmuşdur. Qala divarlarında Sasanilər və sonrakı dövrlərə aid keramika fraqmentləri tapılmışdır.

Maraqlıdır ki, bu yerlərin əhalisi arasında Çıraqqala ilə bağlı bayatılar, nağıllar və dastanlar hələ də yaşamaqdadır. Məsələn, "Çırağ yananda düşmə

qaçar" ifadəsi insanların yaddaşında bu qalanın qoruyucu və siqnalverici funksiyasını simvolizə edir. Yaxın vaxtlara qədər bəzi bayram və mərasimlərdə bu qala ilə bağlı xüsusi rituallar, o cümlədən ocaqqalama da icra olunarmış.

Çıraqqalanın ətrafında yaşayan əhali arasında əsrlər boyu qala ilə bağlı müxtəlif əfsanələr və inanclar formalaşmışdır. Bəzi rəvayətlərə görə, qalanın gizli keçidləri var imiş və onlarda xə-

zinələr saxlanılırmış. Digər versiyalara əsasən, burada qoruyucu ruhların yaşadığına da inanılır.

Konservasiya işləri zamanı qala divarları gücləndirilmiş, təhlükəli ucuq sahələr, müşahidə qüllələri bərpa edilmişdir. İşlər qalanın tarixi quruluşuna və materialına müdaxilə edilmədən görülmüşdür. Turistlər üçün təhlükəsizlik yollarının çəkilməsi də planlaşdırılıb.

Çıraqqala Azərbaycanın memarlıq və hərbi-strateji irsinin nadir nümunəsidir. Onun qorunması yalnız konservasiyadan ibarət olmamalıdır. Bu dəyərli abidə ictimaiyyətə yaxından tanıtılmalı, bunun üçün də dərin elmi araşdırmalar aparılmalıdır.

Hazırda Çıraqqala Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən tarixi abidə kimi qeydiyyatla alınıb və mühafizə olunur. Onun turist marşrutlarına daxil edilməsinə baxmayaraq, infrastruktur məhdudluğundan buranı ziyarət etmək imkanları o qədər də geniş deyil. Halbuki Çıraqqala qoruğunun böyük turizm marşrutlarından birinə çevrilmək imkanı böyükdür.

Akif ƏLİYEV,
"Azərbaycan"